

Træk fra den grønlandske skoles udvikling – set i forhold til de ændrede samfundsforhold

Af CHR. BERTHELSEN

Årbog for Dansk Skolehistorie ønsker at markere året for Grønlands hjemmestyreordning, ved at se nærmere på den grønlandske skoles udvikling fra 1950. Det har været naturligt først at bede skoledirektøren på Grønland fra 1960–72 *Chr. Berthelsen* om at vurdere det grønlandske uddannelsessystems udvikling på baggrund af de ændrede samfundsforhold i perioden.

Året 1950 var en vigtig milepæl i Grønlands historie. Det var året, hvor startsignalet til de kommende års samfundsændringer blev givet i form af en række love – blandt disse en ny skolelov. Det var den første egentlige skolelov, idet skolen før 1950 sorterede under kirken.

Med året 1979 begynder en ny æra i Grønlands historie. Hjemmestyreordningen under rigsfællesskabet med Danmark blev indført d. 1. maj 1979. En række beføjelser bliver efterhånden overført fra Danmark til Grønland – til grønlandske politiske instanser. Skolen er et af de områder, som vil blive overført til hjemmestyret, og det sker allerede i 1980. Et forslag til Landstingsforordning om folkeskolen i Grønland var til første behandling i tingets første samling i maj 1979.

En skoles ordning kan aldrig behandles isoleret fra sammenhængen med det omgivende samfund. Således har skolens udvikling i Grønland ganske naturligt været præget af de ændringer, samfundet har været udsat for.

Den gamle skoleordning

Den grønlandske skoles ordning før 1950 var den enkleste, der kunne tænkes. Der var en 7-årig børneskole og oven på den et 6-årigt seminarium. Andre former for skolegang eller uddannelse fandtes ikke. Det 6-årige seminarium blev fra 1925 delt i 3 skoleformer, nemlig en 2-årig efterskole, en 2-årig såkaldt »højskole« og endelig det egentlige 2-årige seminarium. Alle de 3 skoleformer var baseret på kostskoleophold. På efterskolen optoges et meget begrænset antal udvalgte elever med boglige anlæg. Efter 2 år rykkede de dygtigste op på »højskolen«, som havde 2 linier, nemlig seminarielinien og den såkaldte »reallinie«. Elever fra reallinien fik senere ansættelse

inden for staten f.eks. som handels- og kontormedhjælpere og i telegrafvæsenet. Det egentlige 2-årige seminarium afsluttedes med kateket- og lærer-eksamen.

Den foran skitserede meget enkle skoleordning passede til datidens grønlandske samfundsstruktur. Grønland havde kolonistatus med et erhverv, som i første række var baseret på sælfangst. Samfundet var hermetisk lukket for fremmede udefra, og monopolhandelen satte grænser for væksten af pengeøkonomien. Den viden og sagkundskab, der var brug for inden for ganske specielle områder besad de udsendte danskere. Oplæring af grønlændere i håndværksfagene og i butiks- og kontorfaget skete kun i beskedent omfang og kun med henblik på status som medhjælpere. De få grønlændere, der skulle bruges til ganske særlige opgaver, blev uddannet i Danmark.

Men der var et område, der beherskedes næsten 100 % af grønlændere. Det var kirke- og skolevæsenet. De grønlandske præster fik deres uddannelse oven på seminariet i Godthåb under et 2-årigt ophold i Danmark, hvor de fik privat undervisning hos en præst. Præsterne i Grønland var samtidig ledere af de enkelte skoledistrikter. Som medhjælpere havde de kateketerne, som tog sig af både det kirkelige arbejde og undervisningen i skolen. Periodelvis blev der uddannet kateketer på et 2-årigt kursus oven på børneskolen bl.a. med henblik på dækning af mindre steder. Af danske lærere fandtes der kun enkelte – nemlig på seminariet og på de nyoprettede efterskoler.

Det grønlandske sprog var undervisningssprog. Grønlandsk havde lige siden kolonisationens begyndelse været et middel til at formidle den påvirkning udefra, der måtte ske som følge af europæernes tilstedeværelse. Sproget udvikledes – også som skriftsprog – uden at blive konkurreret ud af noget andet sprog, hvilket vel var ret usædvanligt i datidens kolonier. Kirkens folk gjorde ganske betydelig indsats på læseindlæringsens område, for at den kristne menighed skulle kunne læse bibelen og salmebogen, som indtil midten af det 19. århundrede udgjorde det eneste læsestof. Missionær og seminarieforstander Janssen, som havde berejst den sydlige del af Grønland (fra Holsteinsborg og sydefter) for at danne sig indtryk af undervisningsforholdene, kunne således i 1855 berette, at så godt som den hele indfødte befolkning i Sydgrønland kunne læse og en stor del af samme tillige skrive. – Det var jo et imponerende resultat – de vanskelige forhold taget med i betragtning.

Kolonitidens skole skulle betjene det statiske fangersamfund, og den ud-

fyldte sin plads særdeles udmærket. Men fra begyndelsen af det 20. århundrede skete der gradvis ændring af en række forhold. Klimaet blev mildere. Der dukkede andre erhverv op udover sælfangsten – nemlig fiskeri og fåreavl. Den grønlandske digtning og forfatterskab fra denne periode beskæftigede sig med samfundsforholdene og med fremtidens Grønland. Fra 1925 blev dansk indført som fag i børneskolen, men i de første mange år for det meste kun på papiret på grund af mangelen på kvalificerede lærerkræfter. Effektiviseringen af danskundervisningen i de foran omtalte skoleformer oven på børneskolen gik derimod hurtigere, og der åbnede sig efterhånden en ny verden udenfor. Det gik op for et voksende antal grønlandere, at gode danskundskaber var nødvendige for opnåelse af bedre almene kundskaber.

Indførelsen af dansk som fag i børneskolen i 1925 var en imødekommeelse af de grønlandske ønsker. Den klareste demonstration af et ønske om at lære dansk effektivt var etableringen af en ren dansksproget privatskole i Julianehåb i 1930 på initiativ af en gruppe grønlandske forældre, der ansatte en dansk lærerinde og lønnede hende og fik deres børn undervist på dansk. Ordningen eksisterede i nogle år, men indstilledes, da lærerinden blev ansat af staten ved den lokale børneskole.

Ønskerne om yderligere intensivering af danskundervisningen formuleredes hyppigere og klarere i årene op imod 1950. Det mål som fra grønlandsk side blev udtrykt bl.a. i artikler og i foredrag, var at gøre dansk delvis til et skolesprog og til uddannelsessprog samt på længere sigt at gøre Grønland dansksproget og gøre dansk og grønlandsk ligestillede. Der kan læses enkeltstående udtalelser, som i klare vendinger gav udtryk for tidens opfattelse. »Det grønlandske sprog har ingen fremtid«, »Det grønlandske sprog bør ikke have nogen fremtid«, »Det bør komme dertil, at dansk er det almindelige sprog i Grønland«, sagde f.eks. en grønlandsk forfatter og politiker i et interview i en dansk avis i 1946. – Det er klart, at de meget radikale og meget klart formulerede meninger om sprogspørgsmålet, som forfægtedes af fremtrædende grønlandere, måtte gøre indtryk, og at de måtte på forskellig måde præge den fremtidige lovgivning.

Den anden verdenskrig, hvor Grønland fik direkte kontakt med verden udenfor i en særdeles kontant form, betød at ønskerne om en mere udadvendt udvikling fik virkelig vind i sejlene. Straks efter krigens afslutning sendte de to landsråd (det nordgrønlandske og sydgrønlandske) en delegation til Danmark for at få gennemført en række ændringer af de bestående forhold. Efter kulegravning af problemerne i en meget alsidig sammensat

kommission igangsattes en nyordning, der med årene ændrede mange forhold totalt. Dette afspejler sig naturligvis i de to skolelove, som skal omtales herunder.

Skoleloven af 1950

Med den nye skolelov fik skolevæsenet sin egen centrale ledelse adskilt fra kirken. Medlemmerne i den nyoprettede skoledirektion blev landshøvdingen (formand), provsten og skoledirektøren (som forretningsførende). Ledelsen af skoledistrikterne og de enkelte skoler blev gradvis overtaget af skolens folk. Der oprettedes skoleudvalg i de enkelte skoledistrikter bestående af kommunalvalgte og med præsten og skoleinspektøren som fødte medlemmer (den sidste som formand). Ved hver skole valgtes en forældrerepræsentant.

Der var fortsat 7-årig undervisningspligt. Den 2-årige efterskole for elever med boglige anlæg var bibeholdt, men nu som en slags forberedelsesskole med henblik på optagelse på den nyoprettede 4-årige realskole, hvis indhold svarede til den danske realskoles blot med den forskel, at grønlandsk var obligatorisk fag for de grønlandssprogede elever. Undervisningsproget var dansk undtagen i religion og naturligvis i grønlandsk. Eksamen havde samme værdi som den danske realeksamen.

Der var i skoleloven en bestemmelse, der tog sigte på at forberede de kommende elever i realskolen på et tidligt tidspunkt i børneskolen. Ifølge loven kunne børnene på de store skoler nemlig deles fra 3. klasse i grønlandssprogede og dansksprogede klasser. De skoler – til at begynde med kun 3 – hvor denne ordning praktiseredes, kaldtes a/b-skoler. I a-linien var grønlandsk undervisningssprog med dansk som et vigtigt fag. I b-linien indførtes dansk som undervisningssprog gradvis undtagen i religion og i faget grønlandsk, som var et obligatorisk fag.

Skoleloven af 1967

Denne lov, som endnu er gældende, medens disse linier skrives, er en videreførelse af den skoleordning, der skabtes i 1950. Den tilstræber tilpasning til det danske uddannelsessystem. Den i Danmark gældende lov er brugt som udgangspunkt med tilpasninger til de særlige grønlandske forhold.

Der er fortsat 7-årig undervisningspligt, men med et udstrakt tilbud om

frivillig forlængelse af undervisningen, idet der nu er skabt hjemmel for oprettelse af børnehaveklasser forud for undervisningspligtens indtræden og til videreførelse af skolegangen i frivillige 8., 9. og 10. klasser foruden realafdelingen, som nu er blevet 3-årig. Den 2-årige efterskole er nu forsvundet. Men til erstatning for den er der i skolesystemet indbygget en 2-årig forberedelse til realafdelingen. Den direkte tilpasning til den danske skoleordning ligger i disse forberedelsesklasser, hvis indhold svarer til pensummet i den danske folkeskoles 6. og 7. klasse. Overgangen til den 2-årige forberedelsesklasse er gjort smidig ved, at optagelse kan ske fra 5., 6. og 7. klasse og i sjældnere tilfælde fra 8. klasse – alt efter det niveau, hvor de enkelte elever befinder sig. Denne indbyggede forberedelsesordning gør det muligt for flertallet at tage realeksamen tidligere end før.

Loven giver desuden mulighed for, at undervisningen i grønlandsk som fag (men naturligvis ikke som samtaleprog i fortællefagene) kan udskydes til 3. skoleår. Det er overladt til skoleudvalgene i de enkelte skoledistrikter hvert år at indsende en indstilling til skoledirektionen om, i hvilket omfang der skal undervises i grønlandsk i første og andet skoleår. Denne indstilling skal ske efter at have hørt forældrene til de pågældende børn og med hensyntagen til, om der ved skolen findes de fornødne lærerkræfter, der kan undervise i faget grønlandsk. – Grønlandsk er også obligatorisk fag i folkeskolens overbygning.

Der er i loven skabt hjemmel for en særlig tilrettelagt undervisning af psykisk og fysisk handicappede samt andre, som på anden måde har behov for særlig undervisning. (Denne bestemmelse omfatter f.eks. børn, der er tilflyttet byerne fra mindre bygder).

Ministeren for Grønland er bemyndiget til efter samråd med skoledirektionen at godkende afvigelser fra de enkelte bestemmelser i loven. Denne såkaldte »forsøgsparagraf« giver loven den smidighed, der er nødvendig i et skolevæsen, hvor elevklientellet har en så differentieret baggrund såvel kundskabsmæssigt, socialt som kulturelt, og hvor lærersituationen er så broget.

De folkevalgte har med loven af 1967 fået større indflydelse på skolens styrelse såvel centralt som lokalt. Skoledirektionen blev suppleret med 2 af landsrådet udpegede medlemmer. Fem af skoleudvalgets syv medlemmer er nu folkevalgte, og udvalget vælger selv sin formand. Ved hver skole vælges nu 2 forældrerepræsentanter.

Skoleloven af 1967 er som sagt foreløbig gældende, men i praksis er der sket en række ændringer. Udsættelsen af grønlandsk til 3. klasse praktise-

res så godt som ikke mere. Realskolen som en særlig skoleform eksisterer ikke længere.

Forskellige forhold omkring nyordningens indførelse i 1950

Nyordningens igangsættelse kom til at berøre alle områder i samfundet. Meget skulle igangsættes på én gang og der var tæt sammenhæng mellem de enkelte dele.

Det var naturligt, at sundhedsvæsenet og socialvæsenet var de første områder, der blev taget fat på. Tuberkulosen blev nedkæmpet i løbet af en kort årrække. Børnedødeligheden faldt, og fødselstallet steg ganske betydeligt, hvilket gav sig udslag i hurtig stigning af skolebørnenes tal. Dette nødvendiggjorde en kraftig og hurtig udbygning af skolens fysiske rammer, men alene den tekniske kapacitet satte grænser for tempoet af udbygningen, fordi behovet inden for andre områder også var meget stort.

De menneskelige ressourcer var heller ikke ubegrænsede. Erhvervet skulle have sine udøvere. Det var vigtigt. Men også udvidelsen af aktiviteterne inden for byggesektoren, administrationen, handelen og sundhedsvæsenet samt mange nye servicefunktioner havde hurtigt voksende behov for kvalificeret arbejdskraft. Den del af befolkningen, der var i den arbejdsdygtige alder, slog simpelthen ikke til, og mange havde ikke de nødvendige kvalifikationer. Mange funktioner i samfundet måtte derfor varetages af danskere, der var udsendt til at udføre bestemte opgaver. Det gjaldt også skolevæsenet.

Når talen er om pædagogiske aktiviteter, skal det understreges, at enhver form for pædagogisk virksomhed kræver tid. Det er ikke muligt – ej heller ønskeligt – at lave om på mennesker inden for en kort periode. Det er derimod muligt at indføre den moderne teknik sammen med de mennesker, der er i stand til at betjene den. Ved hjælp af teknikken er det muligt at forandre tingene i løbet af ganske kort tid. Den materielle udvikling i Grønland skred langt hurtigere frem end mennesket kunne gøres klar til at tage imod det nye, der kom. Det var overordentlig svært at få tingene til at følges ad, for mange af de materielle goder, der var betingede af teknik, var jo i sig selv en nødvendig forudsætning for så meget andet.

Det grønlandske folk bor den dag i dag spredt i byer og i bygder over en umådelig stor kyststrækning. Ved nyordningens begyndelse var der ca. 160 skolesteder imod i dag knap 100. I perioden efter 1950 skete der store befolkningsforskydninger fra bygd til by og fra by til by. I flere byer spræng-

tes rammerne omkring skolen fuldstændigt. Undervisningen i de større tilflytningssteder led stærkt under de opståede vanskeligheder.

I fangerområderne skete der ikke store ændringer. Her var skolens opgave dels at bibringe børnene bedre almene kundskaber og dels at bidrage til, at interessen for fangererhvervet holdes i live. Skolen havde i samarbejde med kommunen særlige arrangementer i faget »fangerundervisning«. Forskellen mellem by og bygd uddybedes med tiden.

Sprogene dansk og grønlandsk

Blandt de mange faktorer, som har haft indflydelse på det pædagogiske arbejde, er sprogenes placering i undervisningen.

Baggrunden for det danske sprogs meget centrale placering i den nye skoleordning er allerede blevet omtalt, og dette kraftige danske indslag i skoleloven af 1950 havde sin naturlige sammenhæng med den udadvendte indstilling, som lå til grund for helhedssynet i samfundsudviklingen. Om dette forhold står anført i den betænkning, som den store grønlandskommission afgav i 1950, at det er »kommissionens opfattelse, at grønlændernes egne stadig tilbagevendende ønsker samt en moderne tids krav til det grønlandske samfund nu nødvendiggør en videregående udbygning af danskundervisningen.«

Sigtet med b-afdelingen i de såkaldte a/b-skoler, der blev indført med loven af 1950, var klar dobbeltsprogethed for denne gruppe elever. Det var naturligvis tanken, at a- og b-klasserne i princippet skulle være lige gode, hvad kundskabstilegnelsen angik, og at elever fra a-klasserne også skulle have adgang til realskolen gennem den 2-årige efterskole. Det viste sig imidlertid, at kun få fra a-klasserne kunne komme i betragtning til optagelse i realskolen. I byer, hvor der ikke var oprettet a/b-skoler, udviklede der sig snart en tendens til at dele børnene efter forbilledet fra a/b-skolerne i forbindelse med oprettelse af parallelklasserækker. Der skete en vis favorisering af b-klasserne, uden at det egentlig var tilsigtet. Klassekvotienten i b-klasserne var lille, fordi man ville være sikker på, at klassen var homogen. Det var i forvejen en vanskelig opgave at skulle foretage en deling af børnene på et så tidligt tidspunkt i skolealderen. Dette blev endnu vanskeligere, efterhånden som børnetallet voksede, og der kom flere nye lærere, som ikke havde nært kendskab til de enkelte børn og deres baggrund. Ved deling af børnene var kendskabet til dansk ret tungtvejende, eftersom undervisningen

i flere af fagene skulle foregå på dansk. Der var derfor tendens til, at børn fra mere dansk-orienterede miljøer fik nemmere adgang til b-klasserne.

A-klassernes vilkår var ulige vanskeligere. Der var i disse klasser ret stor intelligensspredning, og specialundervisningen var på det tidspunkt ikke udbygget. Med tiden uddybedes forskellen i standpunktet i de to klasser, – ikke blot i faget dansk, men i det hele taget. Nu kunne der nævnes en række forhold, der var medvirkende til, at a-klasserne havde svært ved at hævde sig – f.eks. undervisningsmaterialer, lærersituationen m.m. Men det var også spørgsmål om holdning hos forældre, lærere og politikere. Mange forældre ønskede, at deres børn skulle lære dansk grundigt. Lærernes opfattelse var, at man i b-klasserne ikke blot lærte mere dansk, men at der også opnåedes gode resultater i grønlandskundervisningen. Skolelederne i Grønland anbefalede således på mødet i 1961, at a/b-ordningen ophævedes, og at alle børn blev givet mulighed for at få undervisning som den i b-klasserne.

I 1959–60 fik to skoler lov til på forsøgsbasis at tilrettelægge begynderundervisningen i børneskolen sådan, at der undervistes på dansk i fagene dansk og regning fra 1. klasse, medens den traditionelle grønlandskundervisning blev udskudt til 2. eller 3. klasse, men grønlandsk som samtaleprog i fortællefagene samtidig styrkedes. På grund af megen interesse såvel hos lærere som hos forældre blev disse »forsøg« udvidet til flere steder ud fra den udtrykkelige forudsætning, at samtlige forældre til de implicerede børn var indforstået hermed. Betegnelsen »forsøgsundervisning« blev hængende, selvom det på et meget tidligt tidspunkt blev klart, at undervisningen ikke kunne laves som et kontrolleret forsøg, da der på det tidspunkt ikke rådedes over medarbejdere, der kunne påtage sig opgaven. Men ordningen blev fulgt gennem årlige rapporter fra de pågældende skoler. Disse rapporter var yderst positive – ikke blot, hvad angik danskundervisningen, men også forløbet af grønlandskundervisningen var der stor tilfredshed med. Ordningen fik yderligere udbredelse på grund af mangelen på grønlandsksprogede lærere. – Det skal på dette sted også anføres, at det gik trægt med at få sat fart på udgivelsen af de nødvendige hjælpemidler i undervisningen. Først med udbygningen af konsulentordningen ved skoledirektørembedet kunne der sættes noget effektivt i gang – især i faget grønlandsk.

Lærersituationen

Den grønlandske læreruddannelses historie går tilbage til 1845, hvor seminariet i Godthåb blev grundlagt. I perioder var der også et seminarium i

Jakobshavn, men dette blev opgivet 1905, da der ikke var elevklientel til to seminarier. – Fra seminariet i Godthåb dimitteredes kateketer hvert tredje år og efter 1930 hvert andet år. For at udfylde opståede huller oprettedes i perioder 2-årige kurser – de såkaldte kateketskoler. På de mindste steder virkede personer uden uddannelse som kateketer.

Undervisningen på seminariet skulle udover almene færdigheder tilgode kateketens dobbeltsidede virke i kirken og skolens tjeneste, hvorfor pædagogiske og især teologiske fag indtog en vigtig plads i de to sidste undervisningsår. Denne kateket- og læreruddannelse gjorde udmærket fyldest i det gamle samfund. Mange kendte grønlandske skikkelser er udgået fra seminariet i Godthåb.

Revision af læreruddannelsen blev en naturlig konsekvens af samfundets nyordning i 1950. De sidste kateketer efter den gamle ordning blev dimitteret i 1955. Fra 1956 blev læreruddannelsen gjort 3-årig med realeksamen som adgangsbetingelse. De pædagogiske fag udbyggedes. Den egentlige kateketuddannelse forsvandt med denne ordning, men teologiske fag indgik som liniefag og kunne vælges af dem, der ønskede at gå ind i kirkeligt arbejde ved siden af lærergerningen. Det sidste uddannelsesår foregik i Danmark.

Tilgangen til læreruddannelsen var meget ringe blandt andet som følge af, at realskolen foreløbig var under opbygning og kun dimitterede få elever. Andre faktorer medvirkede også til den ringe tilgang – blandt disse uafklarede aflønningsforhold. En stor procentdel af lærere med den nye 3-årige uddannelse tog bagefter dansk lærereksamen – dels for at sikre sig den samme lønningsmæssige og advancementsmæssige placering som danske lærere, og dels fordi de formentlig fandt den 3-årige uddannelse utilstrækkelig.

I 1964 vedtoges den egentlige læreruddannelseslov for Grønland. Den nye læreruddannelse var i varighed og i pensum svarende til den dagældende danske læreruddannelse, men naturligvis med faget grønlandsk og med særlig grønlandsk islæt i orienteringsfagene. Det ene år i uddannelsen skulle foregå på et dansk seminarium dels af hensyn til linjelæsning og dels for at give de grønlandske studerende lejlighed til at sætte sig ind i danske samfundsforhold. Læreruddannelsen sker fortsat efter denne lov, men der er sket betydelige ændringer såvel i strukturen som i indholdet ved senere indføjelser af en bemyndigelsesparagraf. Blandt andet er Danmarksopholdet blevet strøget, da det efterhånden er blevet vanskeligt at indpasse det i den nuværende danske læreruddannelse, og da seminariet i Godthåb efterhånden

»Grønlands Seminarium« i Godthåb med tilbygninger. Den smukke togavlede seminariebygning midt i billedet indgår i Godthåbs byvåben. Fotograf Jens Balslev ca. 1972. Ministeriet for Grønland.

den er blevet udbygget såvel lokalmæssigt som lærermæssigt. – Et lovforslag om en ny læreruddannelse er lige på trapperne.

Det fremgår allerede af det foregående, at tilgangen af grønlandssprogede lærere har været yderst ringe i de første mange år i nyordningen. Det er særlig grelt, når man sætter dette i relation til den voldsomme stigning af elevtallet, – 2 1/2 gang så stort som i 1950, hvor en fordobling fandt sted fra 1960 til 1970. Det har været nødvendigt at anvende et meget stort antal grønlandssprogede timelærere uden læreruddannelse og dansksprogede lærere for overhovedet at få børnene undervist. Det er ikke ualmindeligt i debatter og lignende, at tilstedeværelsen af de mange danske lærere bliver fortolket derhen, at den danske stat kritikløst har sendt disse mange lærere til Grønland for at danisere landet. Sådan var det ikke, og situationen var ikke så enkel. Det skal først fastslås, at der fra grønlandsk side var et udtalt ønske om at få dansksprogede undervisere til Grønland – også til bygderne. Men den egentlige årsag til anvendelsen af danske lærere i det omfang, som det efterhånden blev, var den store skævhed i fordelingen af årgangene. En

skønsmæssig beregning ved hjælp af statistiske oplysninger viser således, at de 7-17-årige (unge i undervisnings- og tildels i uddannelsesalderen) i perioden 1960-70 udgjorde knap det dobbelte af 21-31-årige (den aldersklasse, hvor man bl.a. blev lærer). Dertil kom, at der var brug for unge med gode kvalifikationer på mange andre områder i samfundet. Til yderligere belysning af situationen kan det anføres, at de dansksprogede lærere udgjorde 75 % af samtlige lærere i Grønland på et tidspunkt, da situationen var grellest. – De ihærdige anstrengelser i 70-erne for at øge antallet af grønlandsksprogede undervisere – bl.a. etablering af 2-årig faglæreruddannelse i en 6-årig periode og ansættelse af mange grønlandsksprogede timelærere – har bevirket, at over halvdelen af timerne i dag læses af grønlandsksprogede undervisere.

De store årgange fra 60-erne er i disse år i uddannelsesalderen. Blandt andet som følge heraf er tilgangen til seminariet for tiden meget stor, og man hører optimistiske forudsigelser om, at behovet for grønlandsksprogede lærere vil kunne være dækket om 9-10 år, hvis den store tilslutning fortsætter. – I øvrigt har fødselstallet været dalende i de senere år, således at der sker udjævning af forskellen mellem antallet af undervisningspligtige og unge under uddannelse. Det fremgår af statistiske oplysninger, at antallet af 7-årige født i Grønland var 858 pr. 1. januar 1978, medens det tilsvarende tal for 20-årige var 884.

Skolegang efter den undervisningspligtige alder

1950-lovens muligheder for videre skolegang – efterskolen og realskolen – var i første række for elever med boglige anlæg. Der var ingen hjemmel for oprettelse af almindelige 8. og 9. klasser. Der var meget stort pres på efterskolen, og rammerne omkring de 3 eksisterende kostskoler blev simpelthen sprængt, og derfor blev der på dispensationsbasis givet tilladelse til oprettelse af 8. klasser i byerne i det omfang skolens rammer og lærersituationen tillod det. Men langt fra alle, der ønskede videre skolegang, kunne skaffes mulighed herfor. Der blev så givet tilbud om videre skolegang i Danmark på danske efterskoler – begyndende med 80 elever i 1964. Tallet steg hurtigt og kom på et tidspunkt op på 6-700 for derefter at falde efterhånden som rammerne om skolen udbyggedes i byerne og i de største bygder. Mange af de nye uddannelser, der blev igangsat, krævede aflæggelse af statskontrollerede prøver, og de første grønlandske elever deltog i disse prøveformer i 1966.

Skoleloven af 1967 giver hjemmel til videre skolegang i 8., 9. og eventuelt 10. klasse, og selv om skoleloven ikke siger noget direkte om prøveformerne udover realeksamen, var det naturligt at videreføre den i 1966 påbegyndte prøveafleggelsesform, eftersom mange rettighedsgivende uddannelser kom til at følge de danske normer. Den danske lærlingelov blev indført i Grønland i 1963 ved en kongelig anordning. De erhvervsfaglige uddannelser foregår i Grønland i det omfang rammerne og de nødvendige faciliteter gør dette muligt. – For fuldstændighedens skyld kan det her også anføres, at der blev oprettet HF i Grønland i 1977, men at man må tage til Danmark for at gå på gymnasium og for at kunne gennemgå akademiske og tilsvarende højere uddannelser samt specielle uddannelser på forskelligt niveau.

Forskellige forhold omkring tilblivelsen af skoleloven af 1967

Den politiske udvikling i Grønland efter grundlovsændringen i 1953 havde det ganske klare sigte at tilstræbe en samfundsudvikling efter dansk forbillede på en lang række områder. Man opererede med begreber som »normalisering« af forholdene og »ligestilling« med øvrige borgere inden for riget – bl.a. inden for uddannelsesområdet.

Forberedelserne til en ny skolelov, der indledtes allerede omkring 1960, skete ud fra disse politiske forudsætninger. Den politiske målsætning, som der var enighed om i Grønlands Landsråd, gik ud på, at fremtidens grønlandske ungdom skulle kunne vælge sig en uddannelse alt efter interesser, uden at sproglige hensyn skulle være hæmmende på dette valg.

Kravene til danskindlæringen var store efter denne politiske målsætning. Og netop i årene op imod 1967 var der mange forhold, der havde forstærkende effekt i danskindlæringen. Det var f.eks. tilstedeværelsen af de mange dansksprogede lærere – i et omfang, som ikke var tilsigtet, – det var den foran omtalte videre skolegang i Danmark, – og det var et års skolegang i Danmark for en lille gruppe elever i 13-14 års alderen som et led i forberedelserne til optagelse i realskolen. Endelig var der en række privat arrangerede Danmarksophold. En kreds af forældre i en af de større byer sendte således gennem flere år næsten en hel årgang på 60-70 elever i 10-11-års alderen på et års skolegang i Danmark. Arrangementet, der skete i samarbejde med lærerne på stedet, finansieredes privat af forældrene – uden statsstøtte.

Indlæringen af grønlandsk havde inden for den samme periode yderst

vanskelige kår. Den herskende lærersituation satte i sig selv grænser for omfanget af initiativer, der kunne føre til styrkelse af faget. De få grønlandske lærere kunne efterhånden ikke dække stort andet end de normale timer i faget grønlandsk, kristendomskundskab og anskuelsesundervisning i de små klasser, medens de danske lærere måtte tage sig af mange fag, som normalt ville have været varetaget af grønlandssprogede lærere. Dette var langt fra ideelt, selv om der naturligvis blev gjort noget for at afhjælpe situationen f.eks. gennem konsulenttjeneste på lokalt og på centralt plan.

Skoleloven af 1967 var formentlig overhovedet den første lov, som var genstand for en virkelig grundig og engageret debat såvel i Grønland som i Danmark. Et enigt landsråd anbefalede lovforslaget efter en grundig behandling i to samlinger. Kritikerne i debatten beskæftigede sig mest med bestemmelsen, der giver mulighed for udsættelse af faget grønlandsk til 3. klasse. Behandlingen i folketinget koncentrerede sig også om dette spørgsmål. Forud for lovens vedtagelse berejste folketingets skolelovsudvalg dele af Grønland og kunne på denne måde danne sig indtryk af opinionen og baggrunden for forslaget.

Debatten i forbindelse med 1967-lovens tilblivelse og den kritiske vurdering af skolens aktuelle situation var gavnlig bl.a. fordi skolens akutte problemer og baggrunden for de kortsigtede ekstraordinære foranstaltninger der måtte iværksættes for overhovedet at kunne klare undervisningen, på den måde kunne belyses. Debatten var også gavnlig og interessant derved, at den yngre generation tog ivrigt del i den, og der blev fremført synspunkter i sprog- og kulturpolitikken, der gik imod tidens. Men i debatten blev der ikke fremdraget alternative løsningsmuligheder, der var realisable i den akutte, pressede situation, skolen befandt sig i.

Inden for uddannelsesområdet er der sket meget siden nyordningens start, men også her er kravene steget jævnt med tiden. Det kraftige danske indslag i 60-ernes skole har naturligvis sat sit præg på den ungdom, som var midt i skole- og uddannelsesalderen, med hensyn til indlæring af sprogene. Det kan konstateres, at mange unge i dag har særdeles gode dansk-kundskaber, der kommer dem til gode i en uddannelsessituation. Der er heldigvis også eksempler på, at en rigtig kombination i indlæringen af de to sprog kan føre til gode resultater. Men det skal samtidig fastslås, at dette store danske indslag ikke er gået sporeløst hen over det grønlandske sprog. Der er tilfælde, hvor overvægten er kommet til at ligge på det danske til dels på bekostning af grønlandsk, – og andre tilfælde, hvor hverken grønlandsk eller dansk er blevet tilstrækkeligt udviklede. Mange forhold har været med-

virkende til disse mindre heldige resultater – ikke mindst lærersituationen, som udelukkede heldige og ideelle lærerkombinationer.

Slutning

Det er ikke hensigten i denne fremstilling af dele af den grønlandske skoles udvikling at komme ind på den aktuelle situation. Jeg skal derfor nøjes med til afslutning at nævne, at den politiske situation i Grønland har gennemgået en ændring i løbet af de sidste halve snes år. Den nye generation af politikere er kommet til, og i dag reageres imod 60-ernes ligestillingspolitik. Man ønsker en udvikling der bygger på grønlandske forudsætninger – som det hedder. Forslaget til Landstingsforordning om folkeskolen i Grønland bygger således på denne politiske grundidé.